

Ο Στιγκ Λάρσον και η αποδόμηση του σκανδιναβικού «παραδείσου»

Μπορεί κάποιος να μας διαβεβαιώσει ότι «λεφτά υπάρχουν» και πως μπορούμε να γίνουμε «η Δανία του Νότου». Εξάλλου, δεν είναι η πρώτη φορά που στη χώρα μας φλερτάρουμε με το λεγόμενο «σκανδιναβικό μοντέλο» οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και κοινωνικής συγκρότησης. Σε αυτό, άλλωστε, συνέβαλαν μια σειρά από παράγοντες όχι εντελώς άσχετοι μεταξύ τους, όπως η στενότερη γνωριμία μας κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας στη χώρα μας με σκανδιναβικές χώρες.

Του Αδάμ Αδαμόπουλου*

Οι χώρες της Σκανδιναβίας, με πρώτη τη Σουηδία, αποδείχθηκαν ακούτως φιλόξενες, σε ό,τι αφορά την εγκατάσταση στους κόλπους των απανταχού αντι-δικτατορικών φωνών και κινημάτων που αναπτύχθηκαν τότε. Πολύ περισσότερο μάλιστα, που η σχέση αυτή έγινε τόσο έντονη ώστε να προσωποποιηθεί με ηγετικές προσωπικότητες όπως ο Ούλοφ Πάλμε στη Σουηδία και ο Ανδρέας Παπανδρέου στην Ελλάδα.

Οι τελευταίοι, συμπορευόμενοι υπό τη σκέπη της Σοσιαλιστικής Διεθνούς, αλλά και της «Κίνησης των Έξι», κατά τη δεκαετία του 1980, διεκδίκησαν έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός πολυ-πολικού κόσμου, φέρνοντας στο προσκήνιο χώρες τοποθετημένες στην περιφέρεια αυτών των δύο κυρίαρχων σφαιρών επιρροής μέσω ενός «Τρίτου Δρόμου» που θα κινείτο πέρα από το δυϊκό-μανικιαϊστικό σύστημα της «καπιταλιστικής Δύσης» έναντι της «κομμουνιστικής Ανατολής».

Προέβλεπαν σθεναρά επιχειρήματα για την ανάγκη της δημιουργίας μιας νέας σύνθεσης που θα υιοθετούσε τα προτερήματα των δύο αυτών συστημάτων, αφήνοντας στην άκρη τα εμφανή μειονεκτήματά τους. Επιπλέον, η επικράτηση επί δεκαετίες σοσιαλδημοκρατικού τύπου κυβερνήσεων στις σκανδιναβικές χώρες βοήθησε στην εμπέδωση και στην επέκταση του λεγόμενου «κράτους πρόνοιας» και την προώθηση μιας λελογισμένης οικονομικής ανάπτυξης ταυτόχρονα με την αύξηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού, την ολοένα και εντονότερη διεκδίκηση ενός αυτόνομου, αλλά και δυναμικού ρόλου στην παγκόσμια οικονομική και πολιτική σκηνή, δεδομένα που κατέστησαν το «σκανδιναβικό

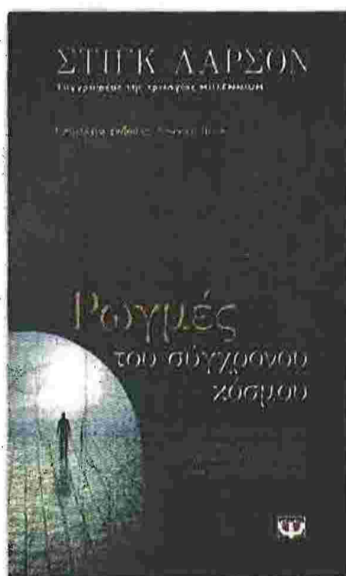
μοντέλο» ακόμα ελκυστικότερο. Χαρακτηριστικά, ας αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η Νορβηγία, μια χώρα με πληθυσμό λιγότερο από πέντε εκατομμύρια πολίτες (στηριζόμενη ασφαλώς στο γεγονός ότι διαθέτει πετρελαϊκά αποθέματα, τα οποία φρόντισε να κατοχυρώσει και να εκμεταλλευθεί αναλόγως), πρωταγωνιστεί αυτή τη στιγμή στην ανάπτυξη τεχνολογιών αιχμής όπως η κινητή τηλεφωνία και η πληροφορική. Ταυτόχρονα, τη στιγμή που οι ανθρωπιστικές επιστήμες φθίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, διαθέτει τους περισσότερους αναλογικά ειδικούς επιστήμονες κοινωνικών επιστημών και ενισχύει την έκδοση αξιόλογων βιβλίων, ακόμα και από μικρούς εκδοτικούς οίκους φροντίζοντας ώστε, ένας αριθμός 1000 έως 1500 αντιτύπων κάθε έκδοσης να αγοράζεται για τις ανάγκες των δημοσίων, δημοτικών και πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών της χώρας.

Με τον τρόπο αυτόν, καθιστά το κυρίαρχο ζήτημα της διακίνησης ιδεών και απόψεων ευκολότερο, και ταυτόχρονα, ενισχύει με ένα μοναδικό τρόπο την πολυφωνία. Πρόκειται για δύο χαρακτηριστικά μιας υγιούς δημοκρατικής, σύγχρονης κοινωνίας που, επιπλέον, ευνοούν την επιβίωση και την ανάπτυξη αξιόλογων εκδοτών και εκδόσεων.

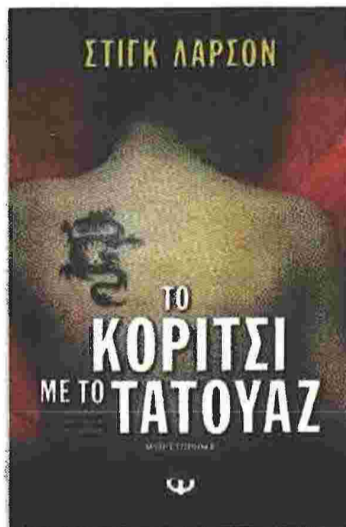
Μελέτες

Ασφαλώς, η παραπάνω σχεδόν ειδυλλιακή εικόνα πόρρω απέχει από το να είναι πλήρης. Και στην αποκάλυψη και στην περιγραφή της «σκοτεινής πλευράς του φεγγαριού» συμβάλλουν τόσο οι ειδικές μελέτες και η δημοσιοποίησή τους στον τύπο, αλλά, με τον τρόπο της, και η λογοτεχνία που παράγεται στις χώρες αυτές.

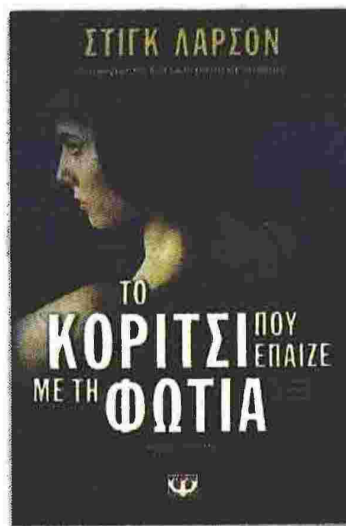
Δεν αποτελεί έκπληξη ότι στην προσπάθεια αυτή πρωτοστατεί η λεγόμενη «αστυνομική» ή «νουάρ» (σκοτεινή) λογοτεχνία. Από τις απαρχές του άλλωστε το λογοτεχνικό αυτό είδος έχει σχεδόν αυτοπροσδιοριστεί με τρόπο καθοριστικό σε ό,τι αφορά την αποκάλυψη της «άλλης πλευράς» των πραγμάτων, της παρουσίας του τρόπου με τον οποίο η νύχτα «βλέπει» την ημέρα. Αρκεί να θυμηθούμε ότι το διαβόητο «Γεράκι της Μάλτας» του Αμερικανού Ντάσιελ Χάμετ, που παρουσιάστηκε σε συνέχειες στο περιοδικό αστυνομικής λογοτεχνίας «Black Mask» το φθινόπωρο του 1929, ουσιαστικά περιγράφει τον μονόδρομο στον οποίο οδηγεί το

Στιγκ Λάρσον. Ρωγμές του σύγχρονου κόσμου. Εκδόσεις Ψυχογιός, 2011, σελ. 241

Στιγκ Λάρσον. Το κορίτσι με το τατουάζ. Εκδόσεις Ψυχογιός, 2009, σελ. 672

Στιγκ Λάρσον. Το κορίτσι που έπαιζε με τη φωτιά. Εκδόσεις Ψυχογιός, 2009, σελ. 700

γεμάτο απληστία κινή του καπιταλιστικού «ονείρου». Ένα μονόδρομο, του οποίου τελεολογικό χαρακτηριστικό είναι η εκδήλωση οικονομικών κρίσεων και χρηματιστηριακών «κραχ», όπως αυτό του 1929, αλλά και της σημερινής εποχής. Διόλου παράξενο λοιπόν ότι το «Γεράκι της Μάλτας», που καθόρισε τους κανόνες της «νουάρ» λογοτεχνίας, αλλά και του «νουάρ» κινηματογράφου, καθώς μεταφέρθηκε αριστοτεχνικά στη μεγάλη οθόνη από τον Τζον Χιούστον (με τον Χάμφρυ Μπόγκαρτ να γεμίζει απ' άκρη σε άκρη κάθε σκηνή), ιδωμένο πίσω από τις γραμμές του κειμένου και τις σκηνές της ταινίας, αποδεικνύεται ως ένα εξαιρετικά προφητικό έργο.

Τα κακώς κείμενα

Εξίσου προφητικά αποδεικνύονται και τα γραπτά του Στιγκ Λάρσον. Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο ότι ο συγγραφέας προέρχεται από τον χώρο της Δημοσιογραφίας, καθώς υπήρξε ο μαχητικός εκδότης του περιοδικού «Εχρο», μέσα από τις σελίδες του οποίου δεν δίστασε να αποκαλύψει τα κακώς κείμενα της σουηδικής κοινωνίας: τα πολύπλοκα οικονομικά παιχνίδια των ισχυρών της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, την πολυπρόσωπη διαφθορά σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, το ανομολόγητο, συνεχές και έντονο φλερτ της σκανδιναβικής κοινωνίας με τους νεοναζί (μια ιστορία που κρατά από το 1920, από την ίδρυση δηλαδή του ναζιστικού κόμματος του Χίτλερ), την υπόκρυφη βία κατά των γυναικών (για παράδειγμα στη Σουηδία, το 48% των γυναικών έχει υποστεί αντρική βία και το 13% έχει υποστεί σεξουαλική βία και κακοποίηση που σε ελάχιστα ποσοστά καταγγέλλεται στις Αρχές), τον υπέρβουλο ρατσισμό, την αποσάθρωση του κοινωνικού ιστού.

Ο Λάρσον προβάλλει μια προβληματική που ίσως σε πρώτη προσέγγιση ξενίζει, ιδίως στα δοκιμαστικού τύπου κείμενά του, όπως αυτά συγκεντρώνονται στο βιβλίο του «Ρωγμές του

σύγχρονου κόσμου» (εκδόσεις «Ψυχογιός», 2011). Η ανάγνωση των κειμένων αυτών προσφέρει μια σχεδόν πλήρη και ολοκληρωμένη ταπεσαρία του κόσμου που ο συγγραφέας γνωρίζει από πρώτο χέρι και ασφαλώς μας προετοιμάζει επαρκώς για την ερμηνεία ακραίων γεγονότων, όπως η εκατόμβη των εφήβων Νορβηγών που έπεσαν από τους ανεξέλεγκτους πυροβολισμούς ενός νεοναζιστή συμπαικτηριότη τους. Σχετικά με το λογοτεχνικό έργο του Στιγκ Λάρσον, διόλου τυχαία η ηρωίδα της τριλογίας «Millennium» («Το κορίτσι με το

τατουάζ», «Το κορίτσι που έπαιζε με τη φωτιά», «Το κορίτσι στη φωλιά της σφήγκας», όλα μεταφρασμένα στα ελληνικά από τις εκδόσεις «Ψυχογιός») είναι μια μικροκαμωμένη, σχεδόν ανορεξική, πολλαπλώς κακοποιημένη νέα γυναίκα, ευφυής αλλά και ευαίσθητη, υπερεξειδικευμένη χάκερ υπολογιστικών συστημάτων αλλά και αμφισεξουαλική ερωτικά, αναρχική αντικοινωνική κυβερνοπάνκ αλλά και αγωνιούσα για τον καθορισμό του προσωπικού της στίγματος, πολύ πέρα από τα τατουάζ και την τρυπημένη μύτη.

Δεν είναι καθόλου παράξενο λοιπόν ότι το έργο του Στιγκ Λάρσον γνώρισε πρωτοφανή εκδοτική επιτυχία μεταφραζόμενο σε περίπου 50 χώρες, σημειώνοντας πωλήσεις πολλών δεκάδων εκατομμυρίων αντιτύπων και ότι η τριλογία «Millennium» μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο και μάλιστα σε δύο εκδόσεις, μια σε σκανδιναβική παραγωγή και στη συνέχεια από τις μεγάλες κινηματογραφικές εταιρείες του Χόλιγουντ. Σε ό,τι αφορά την ουσία του πράγματος, όπως προφητικά είχε επισημάνει ο Ντάσιελ Χάμετ στο «Γεράκι της Μάλτας», η απληστία του χρήματος οδήγησε (και) τη σκανδιναβική κοινωνία στην κοινωνική αποδιοργάνωση.

*** Ο Αδάμ Αδαμόπουλος, (Ph.D.), είναι επίκουρος καθηγητής Ιατρικής Φυσικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.**